

УДК 336.61:342.951

DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v1.2023.15>*Г. М. Зайкіна**здобувач наукового ступеня доктора юридичних наук
orcid.org/0000-0002-0499-5343*

ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ ЗАГАЛЬНОГО КОРИСТУВАННЯ

Мета статті полягає в тому, щоб на основі теоретичних засад фінансового та адміністративного права, норм чинного законодавства та практики діяльності органів виконавчої влади, розкрити особливості утворення акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування. Закон України «Про особливості утворення акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування» визначає правові, економічні та організаційні особливості утворення акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування, 100 відсотків акцій якого належать державі, управління і розпорядження його майном та спрямований на забезпечення економічної безпеки і захисту інтересів держави. Одночасно Кабінет Міністрів України формує комісію з утворення Товариства, до складу якої входять представники Кабінету Міністрів України, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері транспорту, Державної адміністрації залізничного транспорту України, Фонду державного майна України, центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики, профспілок, що діють у галузі. Комісія у чотиримісячний строк з дня затвердження її складу подає центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері транспорту, для затвердження у місячний строк зведений передавальний акт, зведений акт оцінки майна залізничного транспорту загального користування, а також проект статуту Товариства для подання Кабінетові Міністрів України. У статті визначено, що акціонерне товариство залізничного транспорту загального користування є центральним суб'єктом, що займається залізничним транспортом в країні, утворення якого було пов'язано безпосередньо з реформуванням залізничного транспорту в Україні, що почалося в 2015 році. Акціонерне товариство залізничного транспорту загального користування було утворено шляхом реорганізації підприємств, що належали до колишньої Державної адміністрації залізничного транспорту України. Починаючи з 2015 року було ухвалено ряд нормативно-правових актів, які передбачають процедуру утворення та функціонування нового національного залізничного оператора – Укрзалізниця, головною особливістю якої є той факт, що вона зареєстрована, як акціонерне товариство, але яке повністю належить державі Україна.

Ключові слова: акціонерне товариство, адміністративні процедури, адміністрація, бюджет, залізничний транспорт, кредитування, методи адміністративної діяльності, стандарти, фінансовий контроль, фінансово-правові відносини, форми адміністративної діяльності.

Zaikina H. M. FEATURES OF THE FORMATION OF A JOINT STOCK COMPANY OF RAILWAY TRANSPORT FOR GENERAL USE

The purpose of the article is to reveal the peculiarities of the formation of a joint-stock company of public railway transport on the basis of the theoretical foundations of financial and administrative law, the norms of current legislation and the practice of the activities of executive authorities. The Law of Ukraine "On the peculiarities of the formation of a joint-stock company of public railway transport" defines the legal, economic and organizational features of the formation of a joint-stock company of public railway transport, 100 percent of whose shares belong to the state, management and disposal of its property and is aimed at ensuring economic security and protection of the interests of the state. At the same time, the Cabinet of Ministers of Ukraine forms a commission on the formation of the Society, which includes representatives of the Cabinet of Ministers of Ukraine, the central body of executive power that ensures the formation and implementation of state policy in the field of transport, the State Administration of Railway Transport of Ukraine, the State Property Fund of Ukraine, the central body of executive power on issues of economic policy, trade unions operating in the industry. The commission, within four months from the date of approval of its composition, submits to the central executive body, which ensures the formation and implementation of state policy in the field of transport, for approval within a month, a consolidated deed of transfer, a consolidated deed of assessment of the property of railway transport for general use, as well as a draft of the Company's charter for submission to the Cabinet of Ministers of Ukraine. The article defines that the joint-stock company of public railway transport is the central entity engaged in railway transport in the country, the creation of which was connected with the reform of railway transport in Ukraine, which began in 2015. Joint-stock company of railway transport of general use was created by reorganization of enterprises belonging to the former State Administration of Railway Transport of Ukraine. Since 2015, a number of legal acts have been adopted, which provide for the procedure for the formation and operation of a new national railway operator - Ukrzaliznytsia, the main feature of which is the fact that it is registered as a joint-stock company, but which is fully owned by the state of Ukraine.

Key words: joint stock company, administrative procedures, administration, budget, railway transport, lending, methods of administrative activity, standards, financial control, financial and legal relations, forms of administrative activity.

Актуальність теми. Пошук шляхів виходу з глибокої економічної кризи потребує принципово нових підходів до реалізації механізмів управління національною економікою України.

Сьогодні відбувається зміна моделей управління промислово-інтегрованими системами на структурно нові форми, які мають орієнтуватися на подальшу трансформацію економічних проце-

сів як на регіональному, так і на національному рівні. За їх допомогою можуть вирішуватися завдання збільшення промислового виробництва та формування антикризової політики держави. Цей процес характеризується як кількісними, так і якісними змінами діяльності кожного окремого промислового підприємства та регіональної економіки України загалом [1].

Огляд останніх досліджень. Правові питання функціонування та адміністрування залізничного транспорту в Україні розкривали у своїх роботах такі вчені як І. Аксьонов, В. Бабич, Ю. Бараш, І. Булгакова, О. Дейнека, Е. Деркач, В. Дикань, Н. Колеснікова, А. Міщенко, Л. Позднякова, Р. Прокоп'єв, І. Рудяга, Д. Тимоха, та інші.

Однак, в аспекті функціонування залізничного транспорту в Україні важливий симбіоз адміністративного та фінансового права, що ускладнює цю тематику та зумовлює необхідність наукових досліджень.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі теоретичних засад фінансового та адміністративного права, норм чинного законодавства та практики діяльності органів виконавчої влади, розкрити особливості утворення акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування.

Виклад основних положень. Загострення соціально-економічної кризи в країні, істотне скорочення обсягів промислового виробництва, зростання рівня нестабільності та невизначеності бізнес-середовища поряд із поглибленням внутрішніх проблем підприємств залізничної галузі призвело до зниження обсягів вантажних перевезень та скорочення пасажиропотоку на залізничному транспорті. Як результат, зафіксовано втрату значної частки доходів залізничної компанії. Зазначене вказує на потребу розроблення дієвої антикризової політики забезпечення стійкого розвитку підприємств залізничного транспорту і впровадження антикризових інструментів управління їх діяльністю [3].

Залізничний транспорт являє собою виробничо-технологічний комплекс підприємств залізничного транспорту, що призначений для забезпечення потреб суспільного виробництва і населення країни в перевезеннях у внутрішньому і міжнародному сполученнях та надання інших транспортних послуг споживачам. Відсутність механізму реалізації та фінансування суспільно важливих перевезень, системне недофінансування, недостатнє технічне обслуговування інфраструктури транспорту, а також технічна відсталість залізничного транспорту в Україні загрожують не тільки виконанню соціально-економічних функцій, але і національній безпеці [2].

Існує думка, що формальне перетворення унітарних підприємств в акціонерні товариства не вирішує жодної економічної проблеми,

крім ескалації нових юридичних проблем, які виникають у результаті визнання акціонерного товариства власником статутного майна [4]. Беручи вищевказане до уваги, А.М. Захарченко зазначає, що організаційно-правову форму державного унітарного підприємства необхідно обов'язково зберігати у тих випадках, коли єдиний майновий комплекс цього підприємства або більша частина об'єктів, що входять до складу єдиного майнового комплексу, мають залишатись у державній власності (не підлягають приватизації) внаслідок особливої економічної значущості такого майна для публічних інтересів і виконання державних функцій. Інакше перетворення державного підприємства, а відповідно, й зміна форми власності на належне йому майно, яке за своєю сутністю є надбанням усього суспільства, але де-юре стає приватним, становить ризик для цих інтересів [5, с. 275–276].

В Україні діє Закон України «Про особливості утворення акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування», який визначає правові, економічні та організаційні особливості утворення акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування, 100 відсотків акцій якого належать державі (далі – Товариство), управління і розпорядження його майном та спрямований на забезпечення економічної безпеки і захисту інтересів держави. Утворення Товариства здійснюється за рішенням Кабінету Міністрів України відповідно до законодавства. Передбачено, що утворення Товариства не потребує попереднього дозволу Антимонопольного комітету України. Особливістю є той факт, що Товариство утворюється як акціонерне товариство, 100 відсотків акцій якого закріплюються в державній власності, на базі Державної адміністрації залізничного транспорту України, а також підприємств, установ та організацій залізничного транспорту загального користування, які реорганізуються шляхом злиття. Статут Товариства затверджується Кабінетом Міністрів України. Засновником Товариства є держава в особі Кабінету Міністрів України [6].

Законодавець окремо виділив та зазначив, що Товариство є правонаступником усіх прав і обов'язків Державної адміністрації залізничного транспорту України та підприємств залізничного транспорту [6].

Одночасно з прийняттям рішення про утворення Товариства Кабінет Міністрів України формує комісію з утворення Товариства, до складу якої входять представники Кабінету Міністрів України, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері транспорту, Державної адміністрації залізничного транспорту України, Фонду державного майна України, центрального органу

виконавчої влади з питань економічної політики, профспілок, що діють у галузі. Комісія у чотиримісячний строк з дня затвердження її складу подає центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері транспорту, для затвердження у місячний строк зведений передавальний акт, зведений акт оцінки майна залізничного транспорту загального користування, а також проект статуту Товариства для подання Кабінетові Міністрів України. Зведені передавальний акт та акт оцінки складаються на основі узагальнених даних передавальних актів та актів оцінки, складених стосовно цілісного майнового комплексу кожного підприємства залізничного транспорту. Розмір статутного капіталу Товариства визначається під час його утворення згідно із зведеним актом оцінки майна залізничного транспорту загального користування [6].

Що стосується питання утворення акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування, то відповідно до Закону України «Про особливості утворення публічного акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування», Кабінет Міністрів України виніс Постанову «Про утворення публічного акціонерного товариства «Українська залізниця» від 25.09.2014 №200, якою постановив утворити публічне акціонерне товариство «Українська залізниця», 100 відсотків акцій якого закріплюються в державній власності, на базі Державної адміністрації залізничного транспорту (далі – Укрзалізниця), підприємств та установ залізничного транспорту загального користування, які реорганізуються шляхом злиття [7].

Вартий уваги той факт, що статутний капітал товариства формується шляхом внесення до нього: майна Укрзалізниці, підприємств, крім майна, яке закріплюється за товариством на праві господарського відання згідно із Законом України «Про особливості утворення публічного акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування», та іншого майна, яке відповідно до законодавства не може бути включене до статутного капіталу; 100 відсотків акцій, що належать державі у статутному капіталі господарських товариств [7].

Кабінет Міністрів України своєю Постановою зобов'язав створити Комісію з утворення публічного акціонерного товариства «Українська залізниця». Комісії з утворення публічного акціонерного товариства «Українська залізниця» у чотиримісячний строк з дати затвердження її персонального складу подати Міністерству

інфраструктури: зведений акт оцінки майна, що вноситься до статутного капіталу товариства; зведені передавальні акти майна, земельних ділянок; проект статуту товариства [7].

В свою чергу на Міністерство інфраструктури України що стосується питання утворення Укрзалізниці, делеговано у двомісячний строк: вжити заходів для реорганізації Укрзалізниці та підприємств; разом з Укрзалізницею забезпечити проведення інвентаризації майна Укрзалізниці, підприємств; затвердити переліки та зведені акти інвентаризації майна; затвердити зведені акти інвентаризації майна господарських товариств [7].

Отже, акціонерне товариство залізничного транспорту загального користування є центральним суб'єктом, що займається залізничним транспортом в країні, утворення якого було пов'язано безпосередньо з реформуванням залізничного транспорту в Україні, що почалося в 2015 році. Акціонерне товариство залізничного транспорту загального користування було утворено шляхом реорганізації підприємств, що належали до колишньої Державної адміністрації залізничного транспорту України. Починаючи з 2015 року було ухвалено ряд нормативно-правових актів, які передбачають процедуру утворення та функціонування нового національного залізничного оператора – Укрзалізниці, головною особливістю якої є той факт, що вона зареєстрована, як акціонерне товариство, але яке повністю належить державі Україна.

Література

1. Амоша О.І., Трушкіна Н.В., Шипоша В.А. Механізм формування та управління розвитком бізнес-інтегрованих структур у східних регіонах України. Економічний вісник Донбасу № 3(65), 2021. С. 4–23.
2. Прокоп'єв Р.Є. Правовий статус суб'єктів залізничного транспорту. Господарське право і процес. 2020. № 4. С. 105–109.
3. Кірдіна О.Г., Українська Л.О., Антикризове управління розвитком залізничного транспорту в умовах глобальної турбулентності. Вісник економіки транспорту і промисловості № 76-77, 2021/2022.
4. Подцерковний О.П. Проблеми відображення у праві реального змісту економічних відносин. Університетські наукові записки. 2012. № 1. С. 394–395.
5. Захарченко А.М. Управління об'єктами державної власності (господарсько-правові аспекти): монографія. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 452 с.
6. Про особливості утворення акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування: Закон України від 23.02.2012. № 4442-VI. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 49. ст. 553.
7. Про утворення публічного акціонерного товариства «Українська залізниця»: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.06.2014. № 200.